

страховиків, комплексне оцінювання надійності страховиків (на основі кількісних та якісних показників) є простим у використанні, застосування методу нечітких множин дозволяє перейти від кількісного значення кредитно-рейтингової оцінки у вигляді рейтингового балу до якісного оцінювання страховиків за Національною рейтинговою шкалою. Це дає змогу порівнювати фінансову надійність страховиків як серед групи страхових компаній, що рейтингуються, на основі рейтингового бала, так і окремо за Національною рейтинговою шкалою

Авторську методику було апробовано на страхових компаніях "Лемма" та "Епос", для яких було визначено кредитно-рейтингову оцінку. Отримані результати рейтингування фінансової надійності страховиків довели придатність методики для практичного застосування.

Таким чином, можна припустити, що з часом всі страхові компанії поступово усвідомлять значущість і необхідність визначення рейтингу, адже це є ключовим елементом не тільки бренду компанії для залучення страхувальників, а й інструментом управління страховими резервами

та виходу на міжнародні фінансові ринки, що, зокрема, сприятиме збільшенню вартості компанії.

1. Звіт про роботу Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України за 2007 рік: Затверджено Розпорядженням Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 26.06.2008 № 778. – Режим доступу: // www.dfr.gov.ua. – Заголовок з екрану. 2. Про страхування: Закон України від 7.03.1996 року № 85/96-ВР. – Режим доступу: // http://www.rada.gov.ua. – Заголовок з екрану. 3. Про затвердження Рекомендацій щодо аналізу діяльності страховиків: Розпорядження Державної комісії з регулювання ринку фінансових послуг України від 17.03.2005 № 3755. – Режим доступу: // www.dfr.gov.ua. – Заголовок з екрану. 4. Ляшенко В.И. Фондовые индексы и рейтинги. – Д.: Сталкер, 1998. – 320 с. 5. Лацис Ю. Что такое рейтинг финансовой надежности страховой компании в Украине? // Деньги-ua. – №20. – 2007. – Режим доступу: // www.forinsurer.com. – Заголовок з екрану. 6. Внукова Н.Н., Пritула Н.И. Кредитно-рейтинговая оценка страховщиков // Страхование в Беларуси. – 2008. – № 2 (63). – С. 11-14. 7. Про затвердження Національної рейтингової шкали: Постанова Кабінету Міністрів України від 26.04.2007 р. № 665. – Режим доступу: // http://www.rada.gov.ua. – Заголовок з екрану. 8. Лацис Ю., Дэн И. Сказано – не сделано // Деньги-ua. – № 38(52). – 2007. – С. 32-33. 9. Внукова Н.М., Пritула Н.И. Методика кредитно-рейтинговой оценки предприятий-эмитентов за Национальной рейтинговой шкалой // Свідцтво про реєстрацію авторського права на твір, № 22757. – Київ, 2007.

Надійшла до редколегії: 3.12.2008

О.М. Тридід, д-р екон. наук, проф.,
К.В. Орехова, ст. викл.

ЩОДО АКТИВІЗАЦІЇ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ

В роботі визначено поняття "інвестиційний потенціал страхової компанії", з'ясовано порядок його формування, виявлено алгоритм та блок-схему системно-функціонального прийняття інвестиційного рішення з використанням прогнозних моделей діяльності страхової компанії.

In article the determination of "investment potential of insurance company" concept has been improved. The order of his forming has been found out. The algorithm and system-functional chart of acceptance investment decision of insurance company have been put forward.

Зростання інвестиційних ринків України значною мірою може бути забезпечено за рахунок ефективного використання страхових ресурсів вітчизняних страхових компаній [1-8]. На теперішній час цей напрям діяльності страховиків в Україні залишається недостатньою мірою розвинутим і використаним. Однак, в перспективі його реалізація здатна забезпечити піднесення національної економіки. В сучасних умовах важливого значення набуває вирішення проблем економічного, організаційно-правового, функціонального, інформаційно-аналітичного, кадрового та соціально-психологічного характеру, що стримують як розвиток вітчизняного страхового ринку, так і здійснення страховими компаніями ефективної інвестиційної діяльності. У цьому контексті актуальності набуває визначення заходів щодо активізації інвестиційної діяльності страхових компаній.

Аналіз наукових робіт [1-2, 4, 8] дозволив встановити, що інвестиційний потенціал страхової компанії – це сукупність грошових коштів, які є тимчасово та відносно вільними від зобов'язань і використовуються з метою отримання інвестиційного доходу. Однак, він характеризується як величина не постійна, а мінлива на яку впливає низка факторів, а саме: обсяг страхових премій та обсяг власних коштів страхової компанії; структура страхового портфеля. Виходячи з вищевикладеного, на рис. 1 наведено порядок формування інвестиційного потенціалу страхової компанії.

Окрім того, під інвестиційним потенціалом страховика слід розглядати той факт, що значна частина інвестиційних ресурсів страхової компанії (страхові резерви) є залученим капіталом, яким страховик тимчасово розпоряджається лише до обумовленого моменту згідно з договором страхування або чинним законодавством, при настанні якого страхова компанія має виконати свої зобов'язання перед страхувальниками [3, 7]. У зв'язку з цим, на основі виявлення основних ознак при інвестуванні

коштів страхових резервів відповідно до спеціалізації страхових компаній, авторами цієї роботи було виділено певні інвестиційні можливості страховиків, а саме [6]:

1) страховики із страхування життя:

- з огляду на тривалість договорів, фонди страхування життя зазвичай вкладають у довгострокові інвестиційні інструменти;

- оскільки доходи компаній зі страхування життя перевищують їх страхові виплати та витрати, а останні можуть бути оплачені із доходів від премій та інвестицій, то недоцільно вкладати фонди страхування життя в короткострокові цінні папери;

- в той же час, ануїтети та дохідні купони з гарантованою викупною сумою потребують іншого підходу до інвестицій, а саме – вкладень у короткострокові інвестиційні інструменти;

2) страховики із ризикового страхування:

- первинне значення має наявність грошей для виплати страхового відшкодування. Це потребує, щоб інвестиції вкладалися на порівняно короткі терміни або, в крайньому випадку, щоб їх можна було легко перетворити на гроші;

- деякі страхові претензії, наприклад, претензії із страхування відповідальності, можуть протягом тривалого часу залишатися неоплаченими повністю. У зв'язку з цим, інвестиції можуть залишатися, але вони мають зберігати свою реальну вартість та приносити дохід, який накопичувався б для подальшої кінцевої виплати відшкодування;

- можливість кумулятивного ризику також призводить до необхідності утримання в портфелі короткострокових інвестицій;

- в той же час, наявність окремих видів страхових резервів, які можуть деякий час не використовуватися страховиками, потребують іншого підходу до інвестицій, а саме – вкладень у довгострокові інвестиційні інструменти.

Рис. 1. Схема формування інвестиційного потенціалу страхової компанії.

Аналіз розміщення коштів страхових компаній свідчить, що перевага протягом 2005-2007 рр. віддавалася вкладенням в акції та облігації (відповідно 28,6, 33,3 та 36,2 %). Привертає увагу зменшення в активах страховиків частки державних цінних паперів (з 43,3 млн. грн. у 2005 р., 33,4 млн. грн. у 2006 р. до 1,87 млн. грн. у 2007 р.), що свідчить про падіння їх привабливості для інвесторів.

Тим часом, у розвинених країнах цінні папери з фіксованим доходом є головною сферою вкладання активів страхових компаній. На них припадає понад 50 % усіх інвестицій страховиків. Значне місце у 2005-2007 рр. займали банківські вклади, питома вага яких склала відповідно 16,29, 15,78 і 15,59 %. В табл. 1 подано структуру активів, якими представлено сформовані страхові резерви за 2007 р.

Таблиця 1. Структура активів, якими представлено сформовані страхові резерви за 2007 р.

Категорії активів, визначені статтею 31 Закону України "Про страхування" для представлення страхових резервів	Всього на 01.01.08 р.	В тому числі, якими представлено			
		технічні резерви (з урахуванням вимог пункту 3 Положення № 41)	частка у % від загального обсягу технічних резервів	Резерви із страхування життя	частка у % від загального обсягу резервів із страхування життя
Всього (млн. грн.), у тому числі:	9029,78	3724,23	100,00	50,76	100,00
грошові кошти на розрахунковому рахунку	1710,07	1420,04	38,13	3,18	6,26
банківські вклади (депозити)	1407,34	958,91	25,75	23,67	46,63
банківські метали	12,22	3,38	0,09	-	-
нерухоме майно	202,09	71,58	1,92	1,40	2,76
акції, облігації	3271,60	493,67	13,26	4,14	8,16
цінні папери, що емітуються державою	1,87	1,80	0,05	-	-
права вимоги до перестраховиків	2396,64	772,04	20,73	18,32	36,10
інвестиції в економіку України за напрямками, визначеними КМУ	26,55	1,96	0,05	-	-
готівка в касі	1,39	0,85	0,02	0,05	0,09

Джерело: розраховано за даними Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України [9].

Таким чином, одним із основних способів ефективного управління інвестиційною діяльністю страховика є, насамперед, вкладання коштів у цінні папери. Переваги портфельного інвестування полягають у можливості планувати, оцінювати, контролювати кінцеві результати інвестиційної діяльності в різних секторах фондового ринку, обирати типи портфелів для вирішення специфічних інвестиційних завдань. Для цього використовуються різні портфелі цінних паперів, у кожному з яких є баланс між існуючим ризиком та очікуваною віддачею в певний проміжок часу. Відповідно до співвідношення між існуючим ризиком та очікуваною віддачею від застосування портфеля цінних паперів систематизовані можливі типи портфелів страхових компаній відповідно до їх спеціалізації та обраної ними інвестиційної стратегії.

Однією із основних умов активізації інвестиційної діяльності страхових компаній є зростання інвестиційних

ресурсів, що виступає похідною розвитку страхового ринку України. Останній перебуває поки що на стадії розвитку, опанування інструментарієм і методикою ведення страхового бізнесу. Тому основні напрями підвищення інвестиційної потужності та активності страховиків обов'язково слід розглядати в поєднанні із ефективним розвитком страхового ринку. Головними завданнями макроекономічного характеру, що сприяють зростанню як обсягів страхової діяльності, так й інвестиційної потужності страхових компаній, є: розробка та реалізація дієвої державної політики у сфері страхування, приведення чинного законодавства у відповідність до норм, правил і вимог ЄС; забезпечення умов для розвитку конкуренції; створення умов вдосконалення державного нагляду за страховою діяльністю [1, 7]. На мікроекономічному рівні підвищення інвестиційних можливостей страховиків можливе за рахунок постійно-

го зростання обсягів сплачених статутних фондів, власних капіталів і резервів страхових компаній [2, 5]. Лише при поєднанні останніх складових буде досягтися позитивний ефект щодо збільшення інвестиційних ресурсів та активізації інвестиційної діяльності.

Останнім часом все більша кількість страховиків усвідомлює необхідність перспективного управління інвестиційною діяльністю на основі наукової методології передбачення її напрямів, адаптації до загальних цілей розвитку страхової компанії та постійно змінюваних умовах зовнішнього середовища [2, 5, 8]. На основі запропонованих етапів інвестиційної стратегії було визначено основні принципи системи стратегічного управління, які забезпечують підготовку та прийняття інвестиційних рішень в процесі розробки інвестиційної політики страховика. До них слід відносити:

- принцип інвестиційної гнучкості та альтернативності. В основу стратегічних інвестиційних рішень мають бути покладені пошук альтернативних варіантів і форм

здійснення інвестиційної діяльності, побудова на цій основі інвестиційної стратегії та формування механізмів ефективної її реалізації;

- принцип відповідності. Процес прийняття інвестиційних рішень повинен бути узгоджений із стратегічними цілями та напрямками операційної діяльності страхової компанії;
- принцип інвестиційної вибірковості та комунікабельності. Даний принцип полягає в активному пошуку ефективних інвестиційних зв'язків по усіх напрямках і формах інвестиційної діяльності страховиків;
- принцип мінімізації інвестиційного ризику;
- принцип компетентності. Розробку та реалізацію інвестиційних рішень повинні забезпечувати висококваліфіковані фахівці.

На основі вивчення робіт [1, 4, 8] було розроблено алгоритм прийняття інвестиційного рішення в страховій компанії (рис. 2).

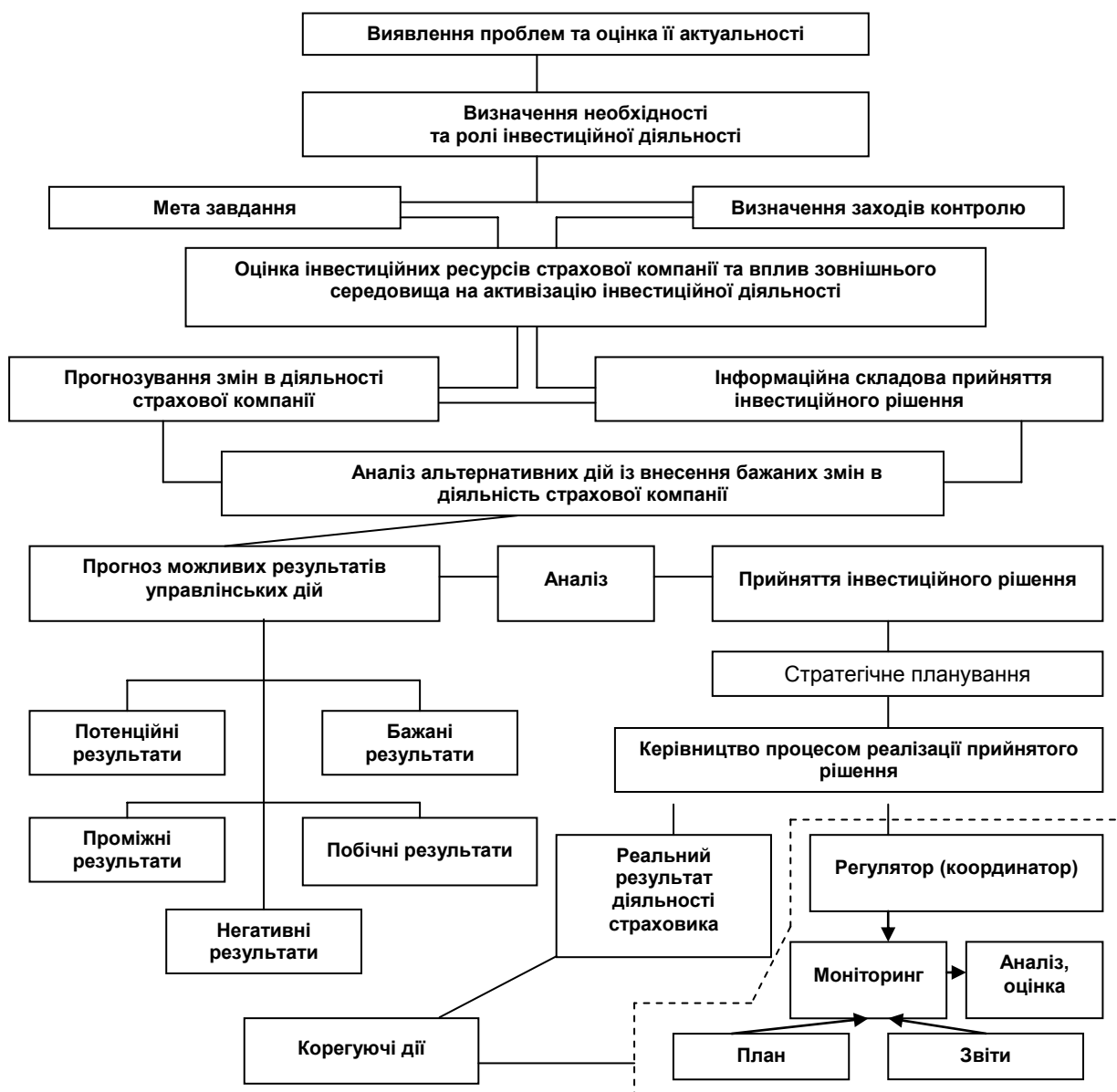

Рис. 2. Алгоритм прийняття інвестиційного рішення з використанням прогнозних моделей діяльності страхової компанії

Для зручності опису запропонованого алгоритму автори цієї роботи вважають за необхідне подати модель процесу прийняття інвестиційного рішення у вигляді окремих, відносно самостійних структурно-

функціональних блоків: методологічного, оцінно-аналітичного, блоку моделювання та прогнозування, експертно-рекомендаційного блоку, блоку управління та коригування (рис. 3).

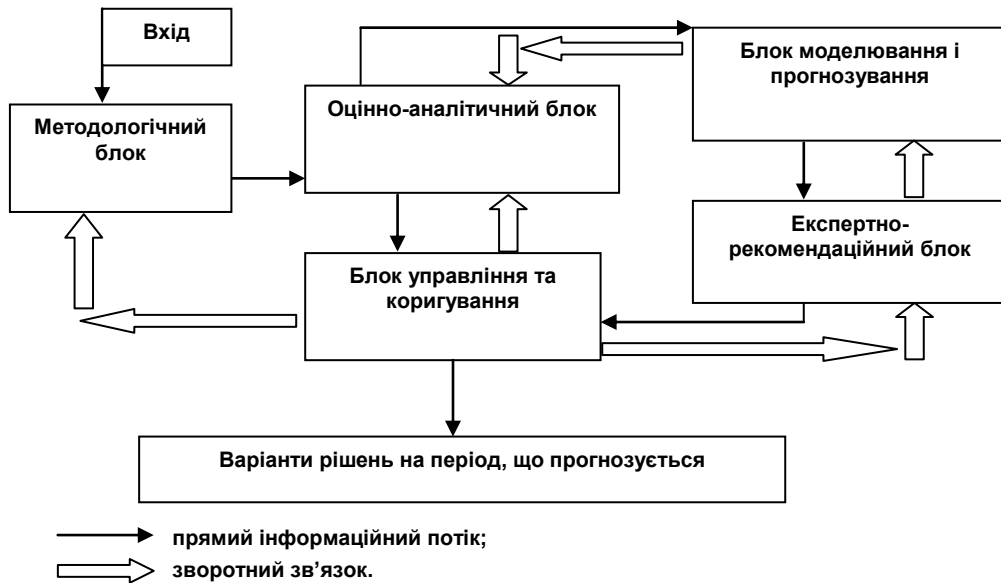

Рис. 3. Блок-схема системно-функціонального прийняття інвестиційного рішення в процесі діяльності страхової компанії:

У першому методологічному структурно-функціональному блоці уточнюються вихідні цілі та завдання, формується загальний інформаційний блок даних (ретроспективних і поточних), визначається структура організації, а також інші організаційні моменти. Здійснюється формування пакета конкретних прогностичних методик, способів і прийомів моделювання, вибір необхідних показників, критеріїв, припущень та обмежень, глибини ретроспекції, а також підбір іншого модельно-прогностичного інструментарію [2, 6].

Другий структурно-функціональний блок включає сукупність інтелектуально-логічних дій з обробки, класифікації, аналізу, синтезу, порівняння, узагальнення та формалізації зібраного матеріалу для дослідження проблеми [3-4].

Основним є блок моделювання і прогнозування. В ньому виконується логічна послідовність власне прогностичних операцій, які моделюються, в результаті чого відбувається побудова базової моделі та її всебічний аналіз. Наступний структурно-функціональний блок – експертно-рекомендаційний. Він включає логічну послідовність операцій експерта або групи експертів з аналізу, оцінки якості, надійності, достовірності розроблених варіантів прогностичних моделей, виходячи із запропонованої динаміки змін процесів, що досліджуються, або окремих аспектів страхової діяльності. Завершує структурно-логічну послідовність технологічних операцій управлінський блок, оскільки будь-яке завдання моделювання та прогнозування виконується з метою кінцевої реалізації в системі управління в інтересах змін у бажаних межах [6].

Для страховиків, які займаються ризиковими видами страхування, було запропоновано порядок визначення на той чи інший проміжок часу мінімально необхідної суми активів, що можуть бути швидко та легко реалізовані. Під зазначеними активами слід розуміти ті активи, які можуть бути реалізовані у визначеному періоді без втрати доходу. При цьому до активів, які можуть бути швидко реалізовані, можна віднести розрахунковий рахунок, а до активів, які можна легко реалізувати, – активи із строком погашення, який припадає на період, що розглядається.

Водночас активи, які можуть бути швидко реалізовані, є найменш дохідними, тому наявність у портфелі страховика необґрунтовано великого їх обсягу призводить до зниження дохідності операцій із інвестування. З

метою виявлення стану управління активами слід порівняти наявний обсяг активів, що можуть бути швидко та легко реалізовані із мінімально необхідним їх розміром.

Мінімально необхідна величина зазначених активів у кожного страховика має визначатися по кожному виду страхування окремо (M_i), а потім – по страховій компанії в цілому (M) [5, 8]:

$$M = \sum_{i=1}^n M_i, \tag{1}$$

де n – кількість видів страхування, які надає страхова компанія.

Мінімально необхідна величина активів, що можуть бути швидко та легко реалізовані, по кожному виду страхування дорівнює величині страхових виплат (V_i) по випадках, які припадають на період, що досліджується [7]. Оскільки до страховика постійно надходять страхові премії (нетто-премії) T_n , то величина M_i зменшується на:

$$M_i = V_i - T_{ni}, \tag{2}$$

де T_{ni} – нетто-премія по i -му виду страхування.

Сума виплат (V_i) буде складатися із суми виплат, які будуть здійснені по відомих страхових випадках (V_{i1}) і по страхових випадках, які будуть тільки заявлені (V_{i2}) протягом визначеного періоду дослідження.

Величина V_{i1} визначається за допомогою аналізу зобов'язань, що входять до резерву збитків. Оскільки відповідно до Закону України "Про страхування" резерв збитків включає зарезервовані несплачені страхові суми та страхові відшкодування за відомими вимогами страхувальників, з яких не прийнято рішення щодо виплати або відмови у виплаті страхової суми чи страхового відшкодування, для розрахунку величини V_{i1} слід вибрати із резерву збитків лише ті суми страхових виплат, що припадають на період дослідження.

Одним із основних питань при дослідженні мінімально необхідної величини активів, що можуть бути швидко та легко реалізовані, є визначення V_{i2} . V_{i2} можна розрахувати за допомогою показника збитковості страхових операцій (q), який визначається як відношення страхових виплат з певного виду страхування

(V_i) до надходження страхових премій (P_i) протягом визначеного періоду [3]:

$$q = \frac{V_i}{P_i} \quad (3)$$

Для визначення показника збитковості слід спрогнозувати можливий обсяг надходження страхових премій. За статистичними даними за попередні роки методами математичної статистики оцінюється математичне сподівання m_q та середньоквадратичне відхилення σ_q показника збитковості страхових операцій. За допомогою параметрів розподілу збитковості страхових операцій та прогнозованого обсягу надходження страхових премій визначаються параметри розподілу суми V_{i2} .

Впровадження запропонованих заходів щодо активізації інвестиційної діяльності страхових компаній в сучасну практику господарювання дозволить поліпшити їх фінансовий стан, забезпечити фінансову безпеку та фінансовий розвиток у коротко- та довгостроковій перспективах. З іншого боку, це вимагає впровадження певно-

го механізму щодо управління інвестиційною діяльністю страхової компанії, що є предметом подальшого дослідження авторів цієї роботи.

1. Арутюнян Р.Р. Розвиток інтеграційних процесів в діяльності банків та страхових компаній: автореф. дис... канд. екон. наук: 08.00.08 / Одеський держ. економічний ун-т. – О., 2007. – 20с. 2. Василенко А.В. Інвестиційна стратегія страхових компаній: навч. посібник / Київський національний торговельно-економічний ун-т. – К.: КНТЕУ, 2006. – 168с. 3. Гориславець П.А. Планування та організування страхування у державному секторі економіки: автореф. дис... канд. екон. наук: 08.02.03 / Національний ун-т "Львівська політехніка". – Л., 2006. – 23с. 4. Зінкевич Т.О. Управління доходами від основної діяльності страхових компаній: автореф. дис... канд. екон. наук: 08.00.08 / Державний вищий навчальний заклад "Київський національний економічний ун-т ім. Вадима Гетьмана". – К., 2008. – 20с. 5. Мних М.В. Страхування в Україні: сучасна теорія і практика. – К.: Знання України, 2006. – 283с. 6. Ткаченко Н.В. Інвестиційна діяльність страхових компаній: автореф. дис... канд. екон. наук: 08.04.01 / Інститут економічного прогнозування НАН України. – К., 2004. – 22с. 7. Шірінян Л.В. Фінансова стійкість страхових компаній та шляхи її забезпечення: автореф. дис... канд. екон. наук: 08.00.08 / Харківський національний ун-т ім. В.Н. Каразіна. – Х., 2007. – 20с. 8. Юрах В.М. Фінансово-правові засади страхування в Україні: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Одеська національна юридична академія. – О., 2008. – 19с. 10. www.dfp.gov.ua

Надійшла до редколегії: 12.12.2008

А. Старостіна, д-р екон. наук, проф.,
В.А. Кравченко, канд. екон. наук, доц.

ПІДПРИЄМНИЦЬКІ РИЗИКИ ТА РЕГУЛЯТОРНА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ

Врахування підприємницьких ризиків при підготовці регуляторних актів є важливим чинником підвищення ефективності державного регулювання економіки.

Integrating business risks in the preparation of regulations is an important factor in improving the efficiency of state regulation of economy.

Світова фінансово-економічна криза 2007-2009 рр. кардинально змінила підхід до ролі держави в управлінні економічними процесами, про що наглядно свідчить сучасна економічна політика провідних держав світу. В підсумковому комюніке зустрічі 20 найбільш розвинутих країн світу, яка відбулася в квітні 2009 р. в Лондоні, прямо висловлено їх зобов'язання "докласти всіх необхідних фінансових заходів для відновлення зростання" [1, с.2]. Масштабна підтримка урядами своїх національних економік, – як виробників, так і споживачів, спирається на неокейнсіанські погляди щодо активної ролі держави в стимулюванні економічного зростання. Теоретичні розробки сучасного неокейнсіанства є тим фундаментом, на базі якого обґрунтовуються багатомільярдне державні витрати високорозвинутих країн на фінансові стимулювання економіки.

В Україні, в якій ще не завершився перехідний період від соціалізму до капіталізму, ситуація дещо інша, – держава, хоча і відійшла від прямого управління більшістю підприємств, не переставала активно впливати на чисельні соціально-економічні процеси. Світова криза надала додаткових аргументів прихильникам активного використання коштів загальнодержавного та місцевих бюджетів для запобігання глибокій економічній рецесії, тому ми спостерігаємо всі ознаки посилення втручання держави в економіку. При цьому таке втручання, як свідчить практика, доволі часто підсилює ризикованість підприємницької діяльності.

Особливо від надмірного державного регулювання страждає малий та середній бізнес, який за своєю природою є одним із головних джерел соціально-економічного розвитку сучасної економіки. Зокрема, в Європейській хартії малих підприємств зазначено, що "малі підприємства є становим хребтом європейської економіки. Вони є ключовим фактором створення робочих місць та сприятливою

основою для розвитку бізнесу. ... Малий бізнес має розглядатися в якості головного фактору інновацій та зайнятості, а також соціальної інтеграції в Європі" [2, с.1].

Показовим прикладом ігнорування органами найвищої державної влади наслідків, які мають їх рішення для підприємницької діяльності, є ситуація в гральному бізнесі. Після вибуху 7 травня 2009 р. в залі гральних автоматів в Днепропетровську відразу ж Кабінет Міністрів України, а згодом і Верховна Рада фактично зробили неможливим підприємницьку діяльність в цьому виді бізнесу [3]. Дії влади призвели до підвищення ступеню ризикованості цього виду бізнесу до аномально високого рівня та до багатомільонних збитків підприємців, зайятих в цій сфері. Оцінити рівень збитків можна за допомогою наступних даних, – за розрахунками Української асоціації діячів грального бізнесу, сума сплачених підприємцями коштів за видачу (переоформлення) ліцензії становить 30 млн. 750 тис. євро (205 ліцензій), оплата патентів – приблизно 400 млн. гривень [4].

Наслідком раптової заборони грального бізнесу є не тільки збитки підприємців та втрата роботи найманими працівниками, зайнятими в цьому бізнесі, але й виникнення "ланцюга ризику". По-перше, збитки понесуть державні та місцеві бюджети, як від втрати надходжень від грального бізнесу, так і від майбутніх компенсаційних виплат, адже, підприємці, яким рішення влади нанесли збитки, будуть відстоювати свої інтереси в суді. Зменшення дохідної частини бюджету вимусить владу, в пошуках додаткових джерел надходжень, йти на більш ризиковані дії, – наприклад, приймати інвестиційні проекти з більшим рівнем ризику. Підприємці, в свою чергу, для компенсації своїх втрат, також будуть шукати бізнес-проекти, які б дали їм змогу швидше повернути втрачене, а це можливе лише за рахунок підвищення інвестиційного ризику. Таким чином, за декілька місяців